

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Dominika Pankova

**“Eestivenelaste meediakasutuse mõju nende kultuurilisele identiteedile peale Venemaa
täiemahulist agressiooni (alates 2022)”**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Heiko Pääbo, PhD

Tartu 2024

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Annan töö positiivsele hindele kaitsmise korral Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsents) enda koostatud lõputöö reprodutseerimiseks, säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks, sealhulgas digitaalarhiivi lisamiseks kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Dominika Pankova,

20.05.2024

Töö sõnade arv: 9522

LÜHIKOKKUVÕTE

Uurimistöö eesmärk on tulemustele põhinedes mõista, kuidas on sõda Ukrainas mõjutanud eestivenelaste kultuurilist identiteeti ja võrrelda nende tajusid propagandistliku sisu suhtes sõjas Ukrainas. Töös on olulised järgmised näitajad, nagu vanus, sugu või poliitilised näitajad. Töö eesmärgi täitmiseks kasutati pool-struktureeritud intervjuud nelja vanusegrupiga, mille raames intervjueriti kakskümmend osalejat, kes leiti lumepalli meetodiga.

Käesoleva uurimuse raames intervjueriti 20 Eesti venelast. Uurimistulemused näitasid, et Venemaa ja Ukraina sõja tõttu kehtestatud sanktsioonid meediavaldkonnas on märkimisväärselt mõjutanud 30-aastaseid ja vanemaid vanusegruppe. Sellises vanusegrupis inimesed sageli tundsid, et neid suunatakse Eesti meedia suunas propagandistlikel eesmärkidel, seega olid peamiselt skeptilised eestikeelse meedia osas. Muud vanusegrupid nägid meedia sanktsioonide vajadust ning eelistasid tarbida suurriikide või Eesti meediat. Töö tulemusena saab väita, et sõjast tingitud meedia sanktsioonid mõjutasid otseselt eestivenelaste kultuurilise identiteedi määratlemist.

SISUKORD

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 Identiteedi kujunemine	6
1.2 Meedia mõju poliitikas	9
1.3 Sotsiaalne ja kultuuriline identiteet	10
1.4 Kollektiivne mälu	11
2. UURIMISTÖÖ TAUST	14
2.1 Eesti Integratsiooni Monitooring 2020	14
2.2 Venemaa meediakanalite keelustamine Eestis	14
2.3 Eestikeelne haridus	15
3. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA METOODIKA	17
3.1 Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused	17
3.2 Meetodi valik	18
3.3 Andmekogumismeetod	18
3.4 Uurimistöö populatsioon ja valim	19
3.5 Uurimisstrateegia piirangud	21
3.6 Andmete analüüs	22
4. TULEMUSED, JÄRELDUSED JA ARUTELU	24
4.1	24
4.1.1 Kultuuriline identiteet	24
4.1.2 Meediakasutus ja usaldusväärsus	25
4.1.3. Meedia usaldus – Ukraina ja Venemaa	26
4.1.4 Tunnetus	29
4.1.5 Kollektiivne mälu	30
4.1.6. Sõprussuhted agressorriigiga	31
4.5 Arutelu	33
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	37
KASUTATUD KIRJANDUS	39
LISAD	42
LIHTLITSENTS	45

SISSEJUHATUS

Eestivenelaste identiteeti saab käsitleda mitmetahulisena, sest seda on mõjutanud mitmed ajaloolised, poliitilised ning sotsiaalsed tegurid. Eesti ajalugu, eriti periood, mil Eesti Vabariik oli okupeeritud Nõukogude Liidu poolt, on kujundanud oluliselt eestivenelaste kultuurilist identiteeti.

Nõukogude okupatsioon on andnud aluse eestivenelaste identiteediküsimustele, kuna nende päritolu on sageli seotud nii Eesti kui ka Venemaa kultuuriga. Eestisse tekkisid mitmed venekeelsed kogukonnad, kus elamiseks ei olnud vajalik eesti keele tundmine. Ka venekeelsete koolide loomine mõjutas eestivenelaste kultuurilist identiteeti. Tänapäeval on palju eestivenelasi, kelle jaoks eesti keel ja kultuur on jäänud kaugeks, mistõttu nende tarbitav meedia on samuti vaid venekeelne.

2022. aastal Venemaa täiemahuline agressioon Ukraina vastu on märkimisväärselt mõjutanud rahvusvahelist poliitilist maastikku ja meediakajastust. Sellises kontekstis on eriti oluline uurida eestivenelaste meediakasutuse mõju nende kogukonna polariseerumisele. Eestivenelaste meediatarbimise mustrid võivad olla väga mitmekesised, ulatudes kohalike Eesti kanalite jälgimisest Venemaa riiklike meediakanalite ja sotsiaalmeedia platvormide tarbimiseni. Selliste meediatarbimisviiside analüüs aitab paremini mõista, kuidas informatsioon ja propaganda mõjutavad erinevaid kogukondi ning kuidas see omakorda mõjutab ühiskonna ühtsust ja lõhestatust.

Meediatarbimine on aga vaid üks osa identiteedi kujunemisest, mis võib mõjutada hoiakuid, kuid mitte tingimata kogu identiteeti. Samas on oluline märkida, et eestivenelaste kogukond on polariseerunud, mistõttu keskendub uurimistöö sellele, kas ja kuidas see polariseerumine on tekkinud meediakanalite mõju tulemusena.

Eestivenelaste kultuurilisele identiteedile keskenduvast bakalaureusetööst analüüsitakse eestivenelaste meediakasutust ja usaldust Eesti/Venemaa meediaallikate suhtes. Uurimistöö eesmärk on luua sügavam teadmine sellest, kuidas mõjutab kultuuriline identiteet eestivenelaste usaldust ning millisel moel on see mõjutanud suhtumist julgeolekuküsimustesse.

Põhinedes uurimistöö raames läbiviidud kahekümne personaalse intervjuu analüüsile, soovitakse leida vastust uurimisküsimusele:

1. Kuidas mõtestavad eestivenelased oma identiteeti peale Venemaa täiemahulist agressiooni Ukrainas ning kuidas on see seotud nende meediakasutusega?

Autori laiem eesmärk on mõista, kas meedia omab otsest seost indiviidi kultuurilise identiteedi kujunemisel või kas meediaallikad on suutelised manipuleerima ja mõjutama indiviidi enesekontseptsiooni. Autor soovib uurida seda läbi Venemaa 2022. aasta täiemahulise agressiooni Ukraina vastu, mis on näidanud selget mõju Eesti poliitikale ja tegutsemisele – näiteks sanktsioonide rakendamine, teatud meediakanalite keelustamine, üleminek eestikeelsele haridusele ning Nõukogude-aegsete sõjamonumentide eemaldamine. Käesolev töö üritab mõista, kas ja kuidas Venemaa agressioonist tulenev meediakajastus ja Eesti poliitilised sammud mõjutavad venekeelse kogukonna identiteeti ja polariseerumist.

Käesoleva bakalaureusetöö esimene peatükk tutvustab uurimuse teoreetilisi lähtekohtasid, sõnastades kultuurilise identiteedi definitsiooni läbi olemasoleva kirjanduse. Seejuures on eristatud need osad, mida käesolev töö käsitleb – meedia mõju, kultuuriline identiteet, kollektiivne mälu. Lisaks tutvustatakse sõjaeelseid Eesti Integratsiooni Monitooring (2020) tulemusi eestivenelaste meediakasutuse kontekstis.

Teine peatükk käsitleb neid meetmeid, mida Eesti käsutusse võttis peale agressiooni algust. On oluline uurida, kuidas erinevad meetmed ja poliitikad, mida Eesti võttis peale Venemaa täiemahulist agressiooni, mõjutavad eestivenelaste kultuurilist identiteeti ja suhteid ühiskonnaga.

Kolmas peatükk keskendub uurimistöö eesmärgile ja kasutatava metoodika kirjeldamisele. Neljandas osas tuuakse välja uurimistöö tulemused ning selgitatakse, mis mõju omas meedia kahekümne intervjuueritava kultuurilisele identiteedile ning kuidas see on seotud Venemaa ja Ukraina-vahelise sõjaga.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesolevas peatükis “Teoreetilised lähtekohad” defineeritakse need tegurid, mis võivad mõjutada indiviidi identiteedi kujunemist. Esimestes alapeatükkides tutvutakse, kuidas vanusel, sool ja kodakondsusel võib olla otsne mõju indiviidi kultuurilisele identiteedile ning seeläbi ka meedia kasutusele. Lähtutakse Huang, H. ja Cruz, N. (2022) teorial, mis selgitab meedia mõju. Mõistmaks, millised olid eestivenelaste meediaeelistused ja nende integratsioonitase enne Venemaa agressiooni algust, tutvustatakse Eesti Integratsiooni Monitooring (2020) tulemusi.

1.1 Identiteedi kujunemine

Käesoleva uurimuse teoreetiline raamistik põhineb meediateoorial ja kultuurilise identiteedi määratlusel. Huang, H. ja Cruz, N. (2022) tuginevad enda uurimuses teorialle, mis väidab, et meedia mõjud on sageli kaudsed ja ilmnevad meedia eeldatava mõju kanali kaudu teistele inimestele (Gunther ja Storey 2003; Tal-Or et al. . 2009; viidatud Huang, H. and Cruz, N., 2022: 1790 järgi). See tähendab, et inimese meedia kasutamise tagajärjed võivad ilmneda tema suhete ja arusaamade kaudu teiste inimestega. Seetõttu on oluline uurida eestivenelaste meediakasutust sotsiaalses ja kultuurilises kontekstis, võttes arvesse propagandat ja kultuurilist identiteeti.

Identiteedi kujunemisel on vanus oluline tegur, sest see on näitaja, mille järgi saab mõista, millisel ajajärgul on indiviid üles kasvanud ja mis on olnud tema esmased sotsialiseerijad. T. Tulviste, K. Konstabel ja P. Tulviste (2014: 94) uurimus näitab, et vanusel on märkimisväärne mõju indiviidi väärtushinnangutele. Nad rõhutavad, et nooremate vanuserühmade väärtused erinevad vähem kui vanemate inimeste omad. Tulviste jt (2014) uurimus viitab sellele, et vanuselised erinevused väärtushinnangutes võivad mõjutada ka meediakasutust. Keskendudes spetsiifiliselt eestivenelastele, siis esineb võimalus, et vanemad generatsioonid, kes on üles kasvanud Nõukogude Liidu ajal, võivad olla rohkem mõjutatud Venemaa meediast ja propagandast. Nooremad generatsioonid, kes on kasvanud üles iseseisvas Eestis, võivad olla tõenäolisemalt avatud Eesti ja lääne meediale.

Arvestades seda, et Eestis elab 2024. aastaks 296 268 vene kodanikku, kellest 79 332 on vene kodakondsusega, siis see märgib protsentuaalselt 26,78% eestivenelasi, kes ei oma Eesti riigi kodakondsust (*Rahvastik / Statistikaamet, 2024*). Käesolev statistika näitab, kuidas ligi 30% Eestis elavatest venelatest pole läbinud kodakondsuseksamit. Sellest hoolimata näitab Eesti Integratsiooni Monitooring (2020), et hirm kodakondsuseksami ja eesti keele õppe keerukuse ees on viimase kümne aasta jooksul vähenenud eelkõige noorte seas (*Kodakondsus Ja Naturalisatsioon - Infogram, n.d.*). Noored, kes on kasvanud iseseisvas Eestis, tunnevad end eesti keele ja kodakondsuse omandamisel enesekindlamalt ning potentsiaalselt tarbivad seetõttu eestikeelset meediat. Vähenev hirm kodakondsuseksami eest viitab paremale integratsioonisüsteemile, mis on tõenäolisemalt seotud iseseisvas Eestis üleskasvamisele. Samas, kui vanemal generatsioonil võib olla hirm kodakondsuseksami ees, sest neil on olnud võimalik elada riigis, olemata otseselt kaasatud ühiskonnast või kultuurist, mistõttu tagantjärele integreerumine võib tekitada raskusi.

Lisaks vanusele on kodakondsuse ja soo eristamine antud uurimistöös oluline, sest kodakondsus mõjutab inimese õiguslikku staatust, millel on oluline roll tema identiteedi ja kuuluvustunde kujunemisel. Eesti kodanikud ja mitte-kodanikud võivad kogeda erinevaid sotsiaalseid ja poliitilisi reaalsusi, mis omakorda mõjutavad nende hoiakuid ja meediatarbimist. Kodakondsus määrab sageli ka ligipääsu erinevatele meediakanalitele ning nende usaldusväärse, mõjutades, milliseid allikaid inimesed eelistavad. Sooline perspektiiv aitab mõista, kas ja kuidas meediatarbimine ning propaganda tajumine varieeruvad soo järgi. Meca jt (2022) toovad enda töös välja, et uuringud on näidanud olulisi erinevusi kultuurilise identiteedi osas sooti (Schwartz et al. , 2014; viidatud Meca et al., 2023:110 järgi), sündimuse, s.t kodakondsuse (Umaña-Taylor jt, 2013; viidatud Meca et al., 2023:110 järgi) ja vanuse (Williams et al., 2020; viidatud Meca et al., 2023:110 järgi) järgi. Bakalaureusetöö keskendub seega vanuse, soo ja kodakondsuse kui oluliste näitajate eristamisele. Selline diferentseerimine võimaldab uurida, kas kultuurilise identiteedi tajumine mõjutab propaganda tajumist ning kas selle üldisi tulemusi mõjutavad sugu, vanus, kodakondsus või muud poliitilised tunnused.

Töö kontekstis on oluline mõista neid indikaatoreid, mis võivad eestivenelasi eristada eestlastest ning põhjustada erinevusi sama riigi kodanike kultuurilises identiteedis. Sellest tulenevalt keskendub bakalaureusetöö ka nõukogu režiimi sümbolite eemaldamisesse ja sellega seotud kultuuriliselt olulistele reaktsioonide erinevustele.

Nagu M. Ehala (2009:140) märkis, kutsuvad revolutsioonilised muutused ühiskonnas sageli esile monumentide eemaldamise, mis kandideerivad kukutatud ideoloogia sõnumeid ja sümboliseerivad mineviku domineerimismustreid (Ehala, 2009). Nende tegurite mõjul kujuneb välja inimeste arusaam maailmast, nende identiteet ja nende suhtumine meediasse. Need tegurid kajastavad ka Eestis, eriti eestivenelaste hulgas, toimuvate protsesside keerukust, kus meedia mõjutab nende kultuurilist identiteeti ja propaganda tajumist, seega mõjutab ka usutavust riiki, kus nad elavad või viibivad. Sellised revolutsioonilised sündmused on võimelised mõjutama ka indiviidi üksikkogemust läbi selle, kuidas inimene on mingisuguseid ajaloolisi sündmuseid enda kogukonnas määratlenud.

Keskendudes meediakasutusele saab antud töös oluliseks pidada võimalust, et eestivenelane usaldab Eesti riigi meediat vähem, sest mingisugused riiklikud tegevused on mõjutanud tema kollektiivse mälu kogemusi. Siinkohal võib oluliseks aspektiks pidada asjaolu, et kuigi Eesti Integratsiooni Monitooringu 2020. aasta uuringu kohaselt hakati rohkem tarbima Eesti venekeelseid meediakanaleid üle Venemaa meediakanalite, siis Venemaal tegutsevaid uudisteportaale kasutati sellest hoolimata rohkem kui eestikeelseid uudisteportaale (*Meedia Ja Infoväli - Infogram*, n.d.). Samuti, kuigi Venemaa ajalehtede infot tarbiti 2017a võrreldes 10% vähem, siis selle protsent ületas üleriigilisi eestikeelseid ajalehti (*Meedia Ja Infoväli - Infogram*, n.d.). Käesolev uuring viitab pikaajalisele integratsiooni probleemile, mil eestivenelaste jaoks toimub siiani tihe konkurents enda koduriigi ja Venemaa meedia info vahel.

Antud bakalaureusetöös on oluline mõista, kas sanktsioonid lahendasid antud probleemi – s.t tõstsid eestikeelse meedia usaldusväarsust või taandasid usaldusväarsust.

Eesti Integratsiooni Monitooring (2020) toob enda uurimuses välja, et Eesti venekeelseid meediakanaleid on hakatud pidama olulisemaks ja ka usaldusväärsemaks Venemaa meediaallikatest (*Meedia Ja Infoväli - Infogram*, n.d.). Sellest hoolimata puuduvad nende alates 2022. aasta andmed, mis kinnitaksid, et peale Venemaa täiemahulist agressiooni tunnevad eestivenelased end jäädavalt Eesti meediakanalitega usaldusväärsemalt. Seetõttu keskendub antud töö eestivenelaste meediakanalite uurimisele.

1.2 Meedia mõju poliitikas

Meedia mõju poliitikale on poliitilise kommunikatsiooni uurimise üks silmapaistvamaid teemasid (Bennett & Entman, 2001; Mazzoleni & Schulz, 1999; Strömbäck, 2008; viidatud Baugut & Scherr, 2019: 127 järgi). Autorid seavad küsimuse alla meedia usaldusväärsuse, püstitades teooria, kuidas meedia omavahel võistleb. Baugut & Scherr (2019) toovad välja, et struktuursed mõjud kohalikul tasandil on tavaliselt tingitud kohalike meediaväljaannete vähesest arvust või meediakonkurentsi puudumisest (Schütz, 2012, viidatud Baugut & Scherr, 2019: 129 järgi). Autorid viitavad meediamonopolile, kus poliitikute sõltuvus meediast kasvab väiksema meediaväljaannete arvuga (Baugut & Scherr, 2019). See märgib mõlema osapoole kasu, kus infoga on manipuleeritud – poliitikud pakuvad materjali ja ajakirjanikud platvormi.

Meediamonopoli uurimine on oluline käesoleva töö kontekstis, sest on otseselt seotud uuritava probleemiga, kus kodanikud tõenäoliselt usaldavad Venemaa piiratud meediat, millel on otsene seos meediamonopoli ja poliitika suuna kujundamisega. Venemaa meediamaaistikul domineerivad riigi kontrolli all olevad suured meediakanalid, sealhulgas juhtivad telekanalid nagu Pervõi Kanal, Rossiya-1 ja NTV. Need kanalid on peamised informatsiooni allikad suurele osale Venemaa elanikkonnast.

Riigi kontroll nende kanalite üle tagab, et valitsuse seisukohad ja narratiivid on laialdaselt levinud ja avalikkusele kergesti kättesaadavad (*Russia*, n.d.). See aga tähendab, et informatsiooniga nendel kanalitel on kerge manipuleerida.

Baugut, P., & Scherr, S. (2019) kirjutavad enda uurimuses, et kontseptuaalselt väitsid Tal-Or, Tsfati ja Gunther (2009), et indiviidide suhtumist sotsiaalsetesse normidesse kujundab arusaam sellest, kuidas meedia mõjutab avalikkust. Siinkohal on käesoleva töö autori meelest oluline märkida propagandamõju – kui kodanikud on avatud meediast tulevale informatsioonile, siis tõenäolisemalt ei tunne meediakanalid survet oma suuna muutmiseks. Stojanovska-Stefanova, Atanasoski ja Chachorovski (2017; 317) kirjutavad, enda artiklis, et tänases maailmas püüavad poliitikud veelgi enam järgida avaliku arvamuse diktaati, sellest hoolimata püüavad nad seda kujundada ja sellega manipuleerida (Stojanovska-Stefanova et al., 2017). Kuigi demokraatlikes riikides on avalikul arvamusel suurem mõju, siis riikides, kus kasutatakse info tarbimiseks aktiivset tsensuuri, on avalik arvamus ka ohtlik, sest läbi demagoogia ja manipulatsiooni on seda juba moonutatud.

1.3 Sotsiaalne ja kultuuriline identiteet

Sotsiaalne ja kultuuriline identiteet on olulised näitajad indiviidi identiteedi kujunemisel. Sotsiaalse identiteedi teooria kohaselt on sotsiaalsed identiteedid eriti olulised, kuna inividid on motiveeritud kujundama gruppidentiteedist positiivset vaadet, et kaitsta oma positiivset enesekontseptsiooni (Meca, Cruz, Veniegas, Allison, Santibanez, Gonzales-Backen, 106; 2023). Venemaa ja Ukraina sõja valguses on oluline mõista, mis rolli mängib indiviidi jaoks positiivse enesekontseptsiooni hoidmine, sest see võib mõjutada nende suhtumist konfliktile ja nende valmisolekut toetada oma grupi huve ning võidelda enda gruppidentiteedi säilitamise eest.

Identiteedikujunemisel on suureks osaks see, mis on inimese kultuuriline identiteet. Käesolev termin aitab inimestel mõista, kes nad on ja kust nad pärit on – see on oluliseks osaks indiviidi olemusest, mis seob inimest tema kultuuri ja pärandiga. Käesoleva töö autor soovib uurida, kuidas Eestis pärast okupatsiooni lõppu saavutamata jäänud täielik integratsioon on mõjutanud põlvkondadevahelist kultuurilist identiteeti. Okupatsioonijärgsest integratsioonist on märk maha jäänud eriti kultuurilise identiteedi kontekstis, kus enda identifitseerimine on olnud raske eriti nendele eestivenelastele, kellel erineb nende päritoluriik, traditsioonid ja kodakondsus. Kultuurilise identiteedi mitmetahulisus on saanud väljakutseks just eriti Venemaa ja Ukraina sõja kontekstis, kus erapooletuks jäämist avaliku arvamuse kohaselt ei toetata.

Kultuuriline identiteet tähistab seda, mil määral inividid määratlevad end koos kultuurirühmadega, kuhu nad kuuluvad (Meca, Cruz, Veniegas, Allison, Santibanez, Gonzales-Backen, 105; 2023). Öztürk (2023) toob enda töös välja, et kultuurilist identiteeti saab käsitleda kui identiteedi vormi, millega inividid tunnevad end seotuna või kuuluvana ning mille kaudu nad end identifitseerivad (Baubock, 1996; Horowitz, 2000, viidatud Öztürk, 2023: 1184 järgi). Selle uurimine on oluline, sest olemasolevaid vene kogukondi Eestis arvestades on võimalik hoida enda Vene identiteedi kuuluvust, samal ajal olles osa Eesti kultuurist, aga mitte kogukonnast. Kultuuriline identiteet hõlmab endas aspekte nagu keel, traditsioonid, tavad, uskumused, väärtused, mis moodustavad indiviidi või rühma

identiteedi. Sellega on tihedalt seotud mõiste sotsiaalne identiteet, mis viitab isiku või rühma tajule, mis tuleneb tema kuulumisest teatud sotsiaalsetesse gruppidesse – mida omakorda saab siduda kogukonna ühiste väärtuste ja uskumustega.

Lisaks eelnimetatule, peab käesoleva töö autor oluliseks eristada bikultuurilisust ja akulturatsiooni või seda, mil määral üksikisik säilitab oma kultuuripärandi ja/või võtab omaks teda vastuvõtva ühiskonna kultuuri (Berry, 2017; viidatud Meca, Cruz, Veniegas, Allison, Santibanez, Gonzales-Backen, 2023: 106-107 järgi). Eestivenelaste kontekstist vaadatuna selgitab see seda, kas eestivenelased on võtnud omaks Eesti ühiskonna kultuuri ja selle pärandi või liigutakse edasi enda eelkäijate traditsioonide ning vaadetega.

Meca, Cruz Veniegas, Allison, Santibanez, Conzales-Backen (2023: 107) viitavad Berry (1980) kirjutatud tööle, kus autor toob välja 4 erinevat akulturatiivset orientatsiooni:

1. assimilatsioon ehk omandab vastuvõtva kultuuri ja loobub oma pärandkultuurist
2. eraldamine ehk hülgab vastuvõtva kultuuri ja säilitab oma pärandkultuuri
3. marginaliseerumine ehk hülgab vastuvõtva kultuuri ning heidab kõrvale pärandkultuuri
4. lõimumine ehk bikultuursus ehk omandab vastuvõtva kultuuri ja säilitab oma pärandkultuuri

Käesoleva bakalaureusetöös lähtutakse eeldusest, et peamiselt eristub eestivenelaste puhul eraldumine ja lõimumine, mida ka järgmise osa intervjuuanalüüsides uuritakse.

1.4 Kollektiivne mälu

Psühholoogid on määratlenud kollektiivsed mälestused kui laialt jagatud mälestused, mis mõjutavad rühma identiteeti (Hirst et al., 2018; viidatud Merck & Hirst, 2022: 598 järgi) ja peavad neid mälestusi ajaloost erinevaks (Merck & Hirst, 2022: 598). Inimesed peavad leidma vahendi, mille abil oma olemust järjepidevalt läbi põlvkondade hoida ning sellele probleemile pakub lahenduse kultuurimälu – koondkontseptsioon kõigile teadmiste, mis

suunavad käitumist ja kogemusi ühiskonna interaktiivses raamistikus ning mis omandatakse põlvkondade kaupa korduva ühiskondliku praktika ja initsiatiiviga (Assmann, 1995: 126). Ümbritsevas keskkonnas mõjutavad mälu ka sotsiaalsed tegurid, mis on oluliseks osaks justnimelt kollektiivse mälu käsitlemisel. Kollektiivse mälu termin on käesoleva bakalaureusetöö mõistmiseks oluline, sest märgib, kuidas põlvkonniti levivad mälestused, mis on rohkemal määral seotud sotsiaalse, s.t kogu-või ühiskonna osaga. See viitab, et sama sündmus võib erinevatele kultuurigruppidele tähendada midagi karidnaalselt erinevat.

Kultuurimälu mõistet saab määratleda piiritlemise kaudu, mis eristab seda sellest, mida nimetatakse kommunikatiivseks või igapäevaseks mäluks, millel puuduvad kultuurilised omadused (Assmann, 1995; 126). Kultuurimälu objektiivsed ilmingud on määratletud teatud identifitseeriva sihikindluse kaudu positiivses ("Me oleme see") või negatiivses ("See on meie vastand") tähenduses (Assmann, 1995; 130). Mälu ja identiteet on omavahel tihedalt seotud ning vastastikku teineteist kujundavad nähtused. Kollektiivne mälu mängib olulist rolli meie identiteedi määratlemisel, kujundades narratiivi, kes me oleme. Samal ajal mõjutab identiteet oluliselt seda, mida me mäletame, kuna see kujundab raamistikku, mille alusel me oma enesemääratluse loo kokku paneme.

Assmann (2008) toob välja, et mälestuste mööndmine tähendab tunnistada mineviku (ning eriti traumeeriva mineviku) mitmekülgset mõju selle elanikkonnale (Assmann, 2008:54). Eestlaste puhul on oluline täheldada Nõukogude okupatsiooni märgatavaid tagajärgi, mis tänaseni omavad mõju suhtlemisel Vene elanikkonnaga. Kõresaar ja Jõesalu (2021) pööravad enda töös tähelepanu eestlaste usaldamatusest venekeelse kogukonna suhtes (Kõresaar & Jõesalu, 2021: 375). Autorid kirjutavad, et mälu-uuringute praktikas oli ilmne ka kollektiivse „teise“ väljajätmise teema, mis puudutas enim eestivenelasi (Kõresaar & Jõesalu, 2021: 371). Tegu oli püsiva usaldamatusega venelaste vastu Eesti avalikus ja ametlikus sfääris, mis on määranud mäluoliitikat Eestis alates taasiseseisvumisest ja on mõjutanud kontakte vene kogukonnaga (Kõresaar & Jõesalu, 2021: 371). „Teise“ väljajätmise teemat saab siduda Eestis olevate vene kogukondadega, mille integreerimine on ajakulukas ja raskendatud. Sellised pikaajaliselt eemalolevad eestivenelaste kogukonnad võivad olla kergemini mõjutatud Venemaa agressioonist, sest nende kultuuriline identiteet on jäänud mitmetahuliseks ning potentsiaalselt vanast kultuuripärandist mõjutatavaks. Tuuder (2022) kirjutab, et kuigi Narva noored eestivenelased tahaksid olla rohkem seotud Eestiga ning tunda Eestis ennast omana, ei ole riigirahva identiteet täies mahus omandatud

ning sellised kriisid nagu sõda Ukrainas võivad tõugata eestivenelaste positsioneerimist Eesti riigile ja ühiskonnale ebasoodsas suunas (Tuuder & Vetik, 2022:2).

2. UURIMISTÖÖ TAUST

Käesolevas peatükis annab autor ülevaate uurimistöõ taustast ning selgitab antud teema vajalikkust. Eestivenelaste meediakasutus ja selle mõju nende kultuurilisele identiteedile on oluline uurimisteema, mis pakub sügavamat arusaamist sellest, kuidas meedia on võimeline mõjutama indiviidi eneseteadvust ja identiteeti. Järgnevates sisupeatükkis analüüsitakse kolme peamist teemat seoses eestivenelaste meediakasutuse ja kultuurilise identiteediga Eestis: Vene meedia keelamine, suhtlus eestlaste ja Eesti venekeelse elanikkonna vahel ning vene monumentide eemaldamine alates 2022. aastast.

2.1 Eesti Integratsiooni Monitooring 2020

Eesti Integratsiooni Monitooring (2020) toob enda uuringus välja et nooremate eestlaste seas on vene keele oskus vähenenud, mida seostatakse ingliskeelse, mitte venekeelse meedia kasutamisega (2020; 31). Samal ajal eestlaste kontakt venelaste ja teiste vene keele kõnelejatega samal ajavahemikul (2015–2017) vähenes ning nii eestlaste kui ka teisest rahvusest elanike seas olnud aastate jooksul kõige rohkem neid indiviide, kes ei puutu endast erinevast rahvusest inimestega regulaarselt kokku mitte üheski suhtlussfääris.

Uuringud, nagu Eesti Integratsiooni Monitooring, näitavad suhtluse vähenemist eestlaste ja venekeelse elanikkonna vahel, mis võib omakorda olla tingitud mitmetest teguritest, sealhulgas keelebarjäärist, kultuurilistest erinevustest ning ajaloolistest ja poliitilistest pingetest. Seetõttu uuritakse antud töös eestivenelaste hinnangut sellele, kas Venemaa ja Ukraina sõda on nende hinnangul mõjutanud eestivenelaste vaadete muutust seoses rahvusvaheliste suhete ja Eesti poliitikaga. Lisaks uurib käesolev uurimistöõ seda, kas eestivenelased tunnetavad muudatusi suhtlemisel eestlastega.

2.2 Venemaa meediakanalite keelustamine Eestis

Peale Venemaa täiemahulist agressiooni Ukraina suhtes, on Euroopa Liit rakendanud erinevaid sanktsioonimeetmeid, milleks üks oli ka Venemaa meediakanalite keelustamine kõikides liikmesriikides. European Council (2024) põhjendab, et Venemaa Föderatsioon on

osalenud süstemaatilises rahvusvahelises desinformatsiooni, teabega manipuleerimise ja faktide moonutamise kampaanias, et tugevdada oma strateegiat destabiliseerida nii oma naaberriike kui ka EL-i ja selle liikmesriike – selle vastu võitlemiseks peatas Euroopa Liit mitme Kremli toetatud desinformatsiooni väljundi ringhäälingutegevuse ja litsentsid (*EU Sanctions against Russia Explained*, n.d.)

Eesti meetmed Vene meedia peatamiseks olid meediakanalitele sanktsioonide kehtestamine ning nende tegevuse piiramine vastuolus olevate sisude levitamisel. Peamiselt oli sellel otsusel potentsiaalne võimekus mõjutada eelkõige vanemate generatsiooni eestivenelasi, kes eesti keelt nii hästi ei oska, sellest hoolimata Eesti venekeelseid kanaleid oli nendel ikkagi võimalik tarbida. Selline meede oli võimeline mõjutama eestivenelaste vaadet Eesti poliitikale nii kohalikul kui ka rahvusvahelisel tasandil, kuid oli sellest hoolimata vajalik ettevõtmine seoses desinformatsiooni levikuga.

Ehrl toob enda uurimuses välja, et viimastel aastatel Euroopa demokraatlikes riikides poliitilistele kriisiolukordadele suunatud Venemaa desinformatsiooni kasv ei ole uus (Ehrl, 2023:139)

Marco Ehrl (2023) viitab arvukatele uuringutele ja aruannetele erinevatelt erialadelt, alates meedia- ja kommunikatsiooniuringutest kuni rahvusvaheliste suhete ja julgeolekuuringuteni, kus on dokumenteerinud Venemaa desinformatsiooni narratiive 2013.–2014. aasta Euromaidani protestide (Smith, 2022; viidatud Ehrl 2023: 139 järgi), Krimmi poolsaare 2014. aasta annekteerimise ajal (Golovtšenko, 2020; viidatud Ehrl 2023: 139 järgi), 2016. aasta Brexiti referendum (Llewellyn et al., 2019; viidatud Ehrl 2023: 139 järgi), Euroopa Liidu valimised (Apuzzo & Satariano, 2019; Magdin, 2020; viidatud Ehrl 2023: 139 järgi), COVID-19 pandeemia (Johnson & Marcellino, 2021; viidatud Ehrl 2023: 139 järgi) ja Venemaa 2022. aasta sissetung Ukrainasse (Holroyd, 2022; Perez, 2022 viidatud Ehrl 2023: 139 järgi).

2.3 Eestikeelne haridus

Eestikeelse hariduse roll Eestis paiknevates venekeelsetes koolides on mänginud olulist rolli haridussüsteemis kui ka Eesti ühiskonna integratsiooni seisukohalt. Venemaa sõjaline agressioon Ukraina suhtes on viinud äkiliste muutusteni. Lisaks eelnevalt mainitud Vene

meedia kõrvaldamisele mängis suurt rolli ka otsus kiirendada üleminekut eestikeelsele haridusele. 13.10.2022 kiitis valitsus heaks Haridus- ja Teadusministeeriumis ette valmistatud detailse tegevuskava eestikeelsele õppele üleminekuks ning saatis Riigikogu menetlusse eelnõu, millega tehakse üleminekuks vajalikud muudatused põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, koolieelse lasteasutuse seaduses, kutseõppeasutuse seaduses, erakooliseaduses ning keeleseaduses (*Eestikeelsele haridusele üleminek | Haridus- ja Teadusministeerium*, n.d.). Sellised teguviisid peegeldavad riigi püüdlusi integreerida venekeelset elanikkonda Eesti ühiskonda, kuid mis on avaldanud negatiivset mõju venekeelsele elanikkonnale, kelle jaoks muudatused olid liialt järsud. Eestikeelse hariduse tähtsus eestivenelaste meediakasutuse uurimisel peale Venemaa agressiooni Ukraina suhtes on mitmetahuline ja vajab põhjalikku analüüsi sotsiaalsete ja kultuuriliste protsesside kontekstis. Üheks peamiseks aspektiks on, kuidas eestikeelse hariduse edendamine mõjutab eestivenelaste meediatarbimist ja nende teabeallikate valikut. Parema keeleoskuse tulemusel väheneb sõltuvus Venemaa meediast, mis võib sisaldada kallutatud või desinformatiivset sisu, eriti seoses Venemaa-Ukraina konfliktiga. Eestivenelaste puhul võib reaktsioon olla vastupidine, seda sageli seetõttu, et sanktsioone ning muudatusi riiklikes süsteemides näetakse kui oma keele ja kultuuri marginaliseerimist või lausa ohustamist. Kui seni on nende haridus olnud peamiselt venekeelne, siis üleminek eestikeelsele õppele võib tunduda kui rünnak nende identiteedile ja kultuuripärandile.

3. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA METOODIKA

3.1 Uurimistö eesmärk ja uurimisküsimused

Autorile teadaolevalt ei ole samasugust uuringut varem läbi viidud. Kultuurilise identiteedi seost meediaga on varem mitmeti uuritud, näiteks Condemayta Soto, Bauwens ning Smets (2023) uuringus, mis käsitles seda, kuidas globaalse lõunaosa ülikooli üliõpilased suhtuvad sotsiaalmeediasse kultuurilise identiteedi elluviimisel (Condemayta Soto et al., 2023). Kuigi Venemaa agressioon on kestnud 2014. aastast alates, siis 2022. aastal toimunud sõjalise eskalatsiooni ning intensiivsuse tagajärjel on rahvusvaheliste suhete mõistes teema piisavalt värske, et seda ei ole 2024. aastaks kultuurilise ja identiteedi keskmes uuritud.

Konkreetse bakalaureusetöö eesmärk on luua arusaam sellest, kuidas meediakasutus mõjutab seda, kuidas eestivenelased end tänasel päeval rahvuslikult määratlevad, kuidas see on seotud nende meediakasutusega ja millist rolli on selles mänginud Venemaa ja Ukraina sõda.

Uurimistö esimene eesmärk on välja selgitada, kuidas Eestis elavad eestivenelased end kultuurilise identiteedi kontekstis identifitseerivad. Intervjuude tulemusel sõnastatakse intervjuueeritavate enda kultuurilise identiteedi nägemus, tuues esile tegurid, mis sellele mõju avaldavad. Töö autor usub, et meedial on otsene seos kultuurilise identiteedi väljakujunemisel, seega intervjuudes eristatakse kahte faktorit – intervjuueeritavate nägemus nende kultuurilisest identiteedist ja meediaallikad, mida intervjuueeritavad eelistavad kasutada. Sellest lähtuvalt uuritakse seost, kas meedia tarbimine mõjutab eestivenelaste enesemääratlust kultuurilise identiteedi raames. Antud bakalaureusetöö otsib vastust sellele, kas ja kuidas on 2022. aastal alanud sõjaline agressioon Ukraina suhtes seda mõjutanud.

Käesoleva uurimistö keskse küsimus on:

1. Kuidas mõtestavad eestivenelased oma identiteeti sõjas Ukrainas ning kuidas on see seotud nende meediakasutusega?

3.2 Meetodi valik

Allolevas peatükis kirjeldab autor bakalaureusetöö läbiviimise kava. Uurimistöö eesmärgist tulenevalt on autor valinud töö meetodiks kvalitatiivse analüüsi, mis aitab mõtestada ja analüüsida inimeste mõtteid ja kogemusi. Antud uurimisstrateegia annab võimaluse teha laiemaid üldistusi, pannes need kokku mitmetest eraldi juhtumitest. See annab võimaluse jälgida trende ning luua seoseid meediakasutuse ning kultuurilise identiteedi vahel.

3.3 Andmekogumismeetod

Kvalitatiivse andmekogumismeetodiks otsustas autor kasutada personaalseid intervjuusid, mis viidi läbi vahemikus 08.04-02.05.2024. Uurimistöö raames viidi läbi kakskümmend poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu kasuks otsustati tänu võimalikule sensitiivsusele teema osas – personaalne intervjuu aitab läheneda küsimustele neutraalselt ning poolstruktureeritud vorm võimaldab intervjuueeritaval jagada enda mõtteid ja kogemusi süvitsi ning laialdaselt. Poolstruktureeritud intervjuu puhul kasutatakse varem koostatud intervjuukava; teisest küljest võib antud intervjuu läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi (*Intervjuu – Sotsiaalse Analüüsi Meetodite Ja Metodoloogia Õpibaas*, 2014). Täpsustavate küsimuste esitamine aitab paremini mõista intervjuueeritavate tegelikke vaateid, tegemata nende öeldust eelarvamusi. Intervjuueeritavatel oli võimalik end tagantjärele selgitada ning täpsustada enda mõtteid ja arvamusi. See omakorda kindlustas, et intervjuueeritavate mõtted jõuavad töösse nende originaalvormis. Intervjuu küsimused koostati tuginedes olemasolevale kirjandusele, kus peamiselt eristati kultuurilise identiteedi definitsiooni.

Intervjuu jagunes neljaks osaks:

1. Sissejuhatus
2. Meedia ning usaldus meediaallikate vastu
3. Usaldus meediaallikate vastu Venemaa ja Ukraina sõja kontekstis
4. Venemaa ja Ukraina sõja mõju

Kokku esitati intervjueritavatele 8-12 küsimust, vastavalt sellele, kui laiahaardelised või avatud olid nende vastused.

Intervjuud toimusid nii eesti kui ka vene keeles võrdselt. Enne intervjuu alustamist defineeriti terminid nagu kultuuriline identiteet ja selgitati intervjuu ülesehitust ning edastati informatsioon anonüümsuse osas. Veebis toimunud intervjuude puhul edastasid intervjueritavad allkirjastatud nõusolekuvormid enne intervjuu algust. Intervjuu alguses tuletas töö autor intervjueritavatele meelde nende õigused ning andis teada intervjuu salvestamisest ja selle põhjustest. Kahekümnest intervjuust toimus 12 Teamsi vahendusel ja 8 näost-näku. Teamsi intervjuud tehti nende intervjueritavatega, kes asusid Tartust väljaspool.

3.4 Uurimistöö populatsioon ja valim

Uurimistöö populatsiooniks on eestivenelased alates 18-eluaastast, kes olid nõus osalema intervjuus. Peamise valimi moodustasid viis eri vanusegruppi:

1. 18-24
2. 25-29
3. 30-34
4. 35-40
5. 40+

Igasse vanusegruppi kuulus 2-5 inimest. Uurimuses osales 11 naist ja 9 meest. Intervjueritavad koguti kokku lumepallimeetodil, kus intervjueritavad ise soovitasid järgmist intervjueritavat, kes võiks osaleda intervjuul. See aitas ärakasutada inimeste omavahelisi suhteid ning seeläbi suurendada usaldust intervjuus osalemisel. Esmased intervjueritavad leiti läbi sotsiaalmeedia üleskutse, mis vähendas võimalust, et intervjueritavad tulevad samast kogukonnast või on sarnaste mõtteviisidega. Lumepalli meetodiga sattus intervjuudesse ka kaks pereliikmete paari, kelle vaated antud poliitilisele situatsioonile või meediakasutusele erinesid kardinaalselt.

Tabel 1. Vanusevahemikud ja osalejate arv.

Vanusevahemik	Osalejate arv
18-24	5
25-29	5
30-34	3
35-40	2
40+	5

Tabel 2. Kodeeritud valim.

1. N206	2. M507
3. M269	4. M256
5. N283	6. M259
7. N201	8. M203
9. N214	10. N318
11. M254	12. N313
13. M225	14. N416
15. N546	16. M365
17. N537	18. M561
19. N392	20. N318

Autor otsustas kasutada kodeeritud lahendust, et tagada intervjuueeritavatele võimalus lubatud anonüümsusest. Koodi kirjutamisel lähtuti soost ja vanusest, samal ajal lisades juurde üks unikaalne tunnus, mille põhjal oli intervjuueerijal võimalik tulemusi analüüsida.

Tunnused nagu kultuuriline identiteet ja haridus ei mänginud koodi kirjutamisel rolli, sest analüüsis eristati seda eraldiseisvalt.

3.5 Uurimisstrateegia piirangud

Uurimistrateegias on mitmeid puuduseid, tänu millele ei ole võimalik tagada sajaprotsendiline usaldusväärsus. Esmalt keskendudes valimile, siis vanusegrupis ei esinenud ühtegi intervjueeritavat vanuses al. 60-eluaasta. See oli tingitud intervjuude vabatahtlikkuse printsiibist, mille tõttu antud vanusegrupp keeldus intervjuudes osalemast. Sellest hoolimata olid kõik muud näitajad esindatud – intervjuudes osales nii põhi-, kesk- kui ka kõrgharidusega invidiidid nii mees-kui ka naissoost, mis taandab lünka usaldatava valimi järele. Kvalitatiivne uurimismeetod koos tagatud anonüümsusega oli võimeline tagama intervjueeritavatel ausate seisukohtade väljendamist, ilma muretsemata, kuidas nende seisukohad kõlavad teistele inimestele.

Lisaks tekkisid piirangud kultuurilise identiteedi definitsioonil: intervjueeritavad ei väljendanud oma kultuurilist identiteeti üheselt mõistetavana. Nad võisid küll ennast nimetada eestlaseks, kuid intervjuu käigus selgus, et oma käitumises nende kultuuriline identiteet oli mitmekülgsem. See võib mõjutada antud uurimistöö analüüsi tulemusi, mistõttu autor pidas silmas ka väljaütlemisi, mida intervjueeritavad lisasid juurde, kuid mis polnud seotud meedia ega meediakasutusega. Kuigi piiranguks sai ka bakalaureusetöö maht ning intervjueeritavate kogus, siis nagu eelnevalt mainitud, taandab paljusid riske laiahaardeline valim, kus on võimalik eristada haridustaset, sugu, kultuurilise identiteedi defineerimist meedia kasutusega ning keel, mille alusel intervjuud läbi viidi.

Seoses sellega, et kõik intervjueeritavad ei olnud eesti keele valdajad, siis küsimused ja kogu kommunikatsioon toimus nende intervjueeritavatega, kes valdasid esmasel ja paremal tasemel vene keelt, vene keeles. See aitas leevendada suhtluslünkasid ning aidata kaasa kõikide mõtete väljendamisele ning selgitustele. See tähendab, et keelebarjäärist tingitud takistusi töö praktilise osa läbiviimisel ei olnud, mis aitas tagada selle, et antud töös oli võimalik saavutada kõrgem usaldusväärseuse tase.

3.6 Andmete analüüs

Peale intervjuude läbiviimist alustati transkribeerimisprotsessiga läbi TTÜ kõnetehnoloogia labori avaliku kõnetuvastuse teenuse (<https://tekstiks.ee/>) ning veebirakenduse Google Cloud ([Forrester Report | Google Cloud](#)), mille raames muudeti kõikide kahekümne intervjuu helifailid tekstiks. Andmete transkribeerimiseks kasutati erinevaid kõnetuvastuse tehnoloogiad, sest intervjuud toimusid lisaks eesti keelele ka vene keeles, millele kõik olemasolevad rakendused ei oska transkriptsiooni kirjutada. Peale seda eelnimetatud protsessi kuulati intervjuu helifailid üle ja toimetati tekste. Transkriptsioonist jäeti välja sensitiivne info, nagu intervjuueeritavate ees-ja perekonnanimed, töösse ebasobivad vulgaarsed väljaütlemised ning ebaolulised häälotsused, mis väljendasid mõtte formuleerimist. Tekstide paremaks analüüsiks tõsteti esile need vastused, mis otseselt vastasid intervjuu küsimustele.

Selleks, et jõuda töö eesmärgini, s.t selgitada, kas meedial on mõju eestivenelase kultuurilisele identiteetile, jaotati töö neljaks osaks, nagu eelnevas 3.4 peatükis väljatoodud. Esmalt peeti oluliseks sissejuhatust, kus oli rõhk intervjuueeritavale informatsiooni jagamisel töö iseloomu ning teema osas, samuti anti intervjuueeritavatele võimalus taanduda küsimusest, millele nad ei soovi vastata – seda võimalust ei kasutanud ükski intervjuueeritav. Autor uskus, et sissejuhatusel on märkimisväärne mõju määrata intervjuu kulgu, sest tegu oli paljude intervjuueeritavate jaoks sensitiivse temaga, kus tihtipeale kardeti jagada enda päris nägemusi või vastuseid, sest sooviti vältida potentsiaalset hukkamõistu intervjuueeritava poolt. Neutraalne ning pikem sissejuhatust taandas intervjuueeritavate hirmu, seega on võimalik tõdeda, et kõik kakskümmend intervjuueeritavat vastasid ausalt ning otsekoheselt. Teine osa ehk üleüldisele meediale ning selle usaldumise keskendumine aitas kaardistada, mis on esmased meediaallikad, mida intervjuueeritavad kasutada soovivad ja mis on esmased kriteeriumid, mille põhjal neil usaldustunne allika vastu tekib. Küsimus oli ülesehitatud vastavalt teoreetilise raamistiku osas väljatoodud tulemusele, meedia mõju ilmnevad sageli kaudselt (Gunther ja Storey 2003; Tal-Or et al. . 2009; viidatud Huang, H. and Cruz, N., 2021, järgi). Kolmas osa oli võrdlemisi sarnane teise osa küsimustele, kuid küsimused keskendusid meediale Venemaa ja Ukraina sõja kontekstis. See lähenemine aitas lahti mõtestada ja just-nimelt eristada, mis meediaallikat peavad intervjuueeritavad eestivenelased oluliseks. Antud temaga kujunes välja kindel trend, millega on võimalik järgmises peatükis tutvuda.

Viimaseks sisuteemaks oli Venemaa ja Ukraina sõja mõjud eestivenelaste vaatest. Sellel sisupunktil oli väärtus mõistmaks, miks eestivenelased mingeid meediakanaleid usaldavad. Töö tulemustest on võimalik jälgida tugevamat seost selle vahel, mis meediakanaleid intervjueritavad usaldavad ja mis mõju nad sõja kontekstis tunnevad.

4. TULEMUSED, JÄRELDUSED JA ARUTELU

4.1 Uurimistöös küsiti intervjueeritavatel, kuidas nad kirjeldavad enda kultuurilist identiteeti, lisaks sellele uuriti, mis meediakanaleid nad kasutavad ja usaldavad ning mis on need kriteeriumid, millel läbi nad usaldusotsuseid vastu võtavad. Vastused põhjal oli autoril võimalik luua seoseid, mis selgitavad kultuurilise identiteedi seost meediakasutusega ning selle vaatlemine läbi Venemaa täiemahulise agressiooni. Tulemused kajastasid kolme kultuurilist identiteeti ning näitasid mitmete vanusegruppide põhjal otsest seost meedia kasutuse ning kultuurilise identiteedi vahel, mida oli selgelt mõjutanud sõda Ukrainas.

4.1.1 Kultuuriline identiteet

Intervjuu küsimusel lähtuti definitsioonist, et see on indiviidi tunnetus tema päritolukultuurist, sellega kooskäivatest väärtustest ning inimese käitumismustritest. Definitsiooni selgitati läbi traditsioonide tähistamise vaatevinkli. Intervjuudest kajastus 3 erinevat kultuurilist identiteeti: eestlane, venelane ja eestivenelane. Neljandaks vastuseks kujunes frustratsioon enda kultuurilise identiteedi ees. Üks intervjueeritavatest kommenteeris: “/.../ Võib öelda, et ma olen Ukrainas sündinud, Eestis elav ja kodakondsust omav vene keelt kõnelev.. venelane /.../” (N392). Lisaks kajastasid vastused tugevat identiteedi mitmekihilisust, kus defineeriti end läbi ühe kultuurilise identiteedi, aga traditsioonidele ja kodustele tavadele keskendudes tuli välja ka teise identiteedi marker – mõlemad identiteetid märkisid nende jaoks suurt olulisust. Segadus enda identiteedi määratlemise üle väljendus suuresti kahes vanusegrupis – 18-24 ning 40+ vanusegrupis. Intervjueeritav kommenteeris: “/.../ Jumal tänatud, et mul pole vajadust olnud selle küsimuse üle mõtiskleda. /.../ Ja kui me täiesti ausad oleme, siis enne Ukraina sõja algust ei olnud tungivat vajadust ennast kuidagi viisi määratleda /.../ (M225).

Eelnimetatud kommentaar viitab kultuurilise identiteedi määratlemise muutumisele just sõjalist konteksti arvestades, kus on nähtud vajadust enda identiteedi defineerimiseks või ümbermõtlemiseks. Kuigi paljude jaoks tekitas justnimelt sõda vajadust enda identiteedile peale vaatamiseks, siis identiteedi mitmetahulisus väljendus mitmete näidete puhul kohe. Ka väljaspool sõja konteksti tundsid mõned intervjueeritavad, et nn. identiteedikriis on neil

olnud praktiliselt esimesest elupäevast. “/.../ See nii keeruline, kõik see aeg olla olnud – valida see pool. /.../” (N206).

Kultuuriline identiteedi mitmekihilisust nähti peamiselt nende intervjueeritavate puhul, kes on Eestis sündinud eestivenelased, kellel on Eesti sõbrad ja lähedased, kuid kes tähistavad mitme kultuuri traditsioone. See tähendab, et tähtsamad riigipühad, nagu jõulud, on nendel kodanikel kaks korda. Ühed Eesti traditsiooni kohaselt 24.12 ning Vene traditsiooni järgi 07.01. Siinkohal väljendub oluline seos teoreetilises osas viidatud Berry (2017) näitega (viidatud Meca, Cruz, Veniegas, Allison, Santibanez, Gonzales-Backen, 106-107; 2023 järgi), kus oluliseks uurimiskohaks on faktor, mil määral säilitab indiviid enda kultuuripärandi või mil määral võtab ta omaks ennast ümbritseva ühiskonna kultuuri. See tähendab, et paljud invidiidid ei pruugi otseselt loobuda enda kultuuri tähistavatest traditsioonidest ning selle asemel võtavad teistest kultuuridest traditsioone juurde. Näiteks kommenteeris intervjueeritav: “/.../ Mis siis nende jõuludega? Mul on neid kaks /.../”¹ (N546).

4.1.2 Meediakasutus ja usaldusväärsus

Peamiseks faktoriks meedia usaldusväärseuse hindamisel sai eriti 18-24 ja 25-29 vanusegrupi jaoks meedia maine. Nimelt kommenteeris üks intervjueeritavatest: “/.../Ma ütleksin maine, et kui on ajalehel, või sellel allikal on ikkagi selline maine, et nad on usaldusväärsed ja ka see, et see, kuidas nad siis ennast presenteerivad, esitavad, et väga ... nüüd praegusel ajal on *factcheck*’imine näiteks ka väga populaarne, et kui nad seda teevad ikka väga põhjalikult, et siis ka kindlasti tõstab nagu usaldusväärsest /.../” (M269). Praktiliselt kõikidest eelnimetatud vanusegrupi intervjuudest käis läbi trend, et usaldatakse peamiselt seda, millega kattuvad isiklikud vaated: “/.../ Esiteks, mul on mingi sisetunne, lähtudes enda teadmistest ja enda kogemusest ja lähtudes sellest, kuidas mina seda maailma näen, ja mida ma olen ise kogenud, näinud, lugenud et kui see info klapi sellega, mis enam-vähem kajastatud seal meedias, siis ma pigem arvan, et see on *legit* teema /.../” (N283). Sellest hoolimata loobusid paljud eestivenelased Vene meedia tarbimisest peale sõja algust, sest

---

¹ Что с Рождеством? У меня два.

tundsids propagandanoote just sellest meediast: “/.../ Üldse ei tarbi vene meediat, et hetkeseisuga, kuigi nagu varem mul ei olnud mitte midagi vastu, et minna kuhugi, ma ei tea, ja teksti lugeda, nagu Venemaa kohta /.../ aga hetkeseisuga, kuna see propaganda on nii juba kaugemale jõudnud ja nii hulluks läinud, siis ma pigem ei eelista, et ma nagu ei loe seda /.../” (N283).

Püsiv trend meediakanalite osas, oli olla skeptiline kõiges, mida loetakse või nähakse. Antud positsioon kajastus mitmete erinevate meediakanalite osas – peamiselt kajastus antud argument 40+ vanusegrupis, kus ei usaldatud ka Eesti kohalikke või riiklike allikaid: “/.../ Ma hakkab uskuma ainult seda allikat, kes hakkab reaalselt rääkima, reaalsest probleemidest, tavainimestest – ei eestlastest, ei venelastest, lihtsalt inimestest /.../”² (N392). Sama intervjuueeritav lisas: “/.../ Ma ei usalda mitte kedagi /.../” (N392). Sarnast seisukohta väljendas ka teine intervjuueeritav: “Ei, kedagi ei usalda /.../”³ (N546).

Lisaks mainele usaldas 15 intervjuueeritavat seda, mida loevad nende sõbrad. Peamiselt väljendus see selle põhjal, mida lähikondlased sotsiaalmeedias *Facebook* jagavad või mida on ettevõtted / organisatsioonid tasulise reklaami ajal esile tõstavad. Üks intervjuueeritavatest kommenteeris: “/.../ Meedia leiab mind ise /.../” (M254). Paljude intervjuueeritavate puhul eristus see, et nad ei soovinud poliitikast osa olla, seega vältisid meediat täielikult. Kõik meedia, mis nendeni jõudis, pidi tulemal läbi reklaamide või lühivideote sotsiaalmeedias. Lisaks sõpradele eristus vaade, et usaldatakse allikat selle põhjal, mida võõrad inimesed artikli alla kommenteerinud on: “/.../ Ma loen seda pealkirja, eks ju – ja siis vaatan kommentaari, et mis, mis inimesed arvavad /.../” (N416).

4.1.3. Meedia usaldus – Ukraina ja Venemaa

Intervjuudes oli vajalik eristada meedia päritoluriiki ehk mis riigi meediat intervjuueeritavad tõenäolisemalt usaldaksid – kuigi intervjuueeritavatel oli võimalik valida iga riigi vahel, siis toodi välja peamiselt kas Eesti, Inglismaa või Venemaa päritolu meediaallikaid. Analüüsi

---

² Я начинаю верить только тому источнику, который начинает говорить о реальных проблемах, о простых людях - не эстонцах, не русских, а просто людях.

³ Нет, никому не доверяю.

kohaselt intervjueeritavad vanuses 18-29 ei usalda Vene meediat ning tarbimisel loevad ainult opositsiooni või Venemaa vaba meediat, mida ei kontrolli kuidagi moodi riik. Intervjueeritav tõdes: “/.../ Ma loen Vene meediat, aga noh seda, mida ei lubata. Opositsiooni /.../” (N214). Riigipoolset Vene meediat ei tarbinud samast sihtgrupist peaaegu keegi. Antud vanusegrupil oli ka tugevam usaldus Euroopa Liidu liikmesriikide allikate vastu Ukraina ja Venemaa sõja informatsiooni omandamise teemades. Intervjueeritavad peamiselt tundsid, et tsensuur venekeelsetes teemades on suuresti Venemaa enda tekitatud: “/.../ Noh, et seal [Euroopa Liidu allikates] ei saa mitte mingit tsensuuri olla selles mõttes, sest kui me räägime ikkagi, et kus tuleb nagu kõige suurem tsensuur venekeelsete teemade kohta on ikkagi Vene nagu ka riigi poolt ja kui me isegi räägi mõndadest mõnest Venemaalt pärit meediast, mis nüüd võib-olla on kuskil emigreerunud, siis nad on ikkagi mõnel määral piiratud ja võib-olla on natukene mõjutatud /.../” (M269).

Eristades meedia usaldust justnimelt päritoluriigi kontekstis, eristus selge trend vanusegruppide vahel. 30-50 vanusegrupis eristus võrreldes 18-29 vaade, et usaldatakse pigem Vene meediat. 40+ vanusegrupis põhjendati seda sageli sellega, et intervjueeritavatel on perekond / sõbrad Ukrainas, kes jagavad neile sarnast informatsiooni, nagu kajastab Vene meedia. Intervjueeritav põhjendas: “/.../ Mul on Ukrainas sugulased. Nad on juba sõja algusest, 2014 rääkinud, mis seal toimub. Genotsiid /.../”⁴ (N392). Antud töö autor näeb sellel selget seost Vene meedia seostusega, sest agressiooni põhjendati kui sekkumist genotsiidi.

Pooled intervjueeritavatest usaldasid siiski Vene meediat eestikeelsele meediale, sest just venelased (ehk Vene meedia nn. esindajad) osalevad sõjas. 18-24 vanusegrupi intervjueeritav tõdes: “/.../ Ma usaldan pigem Venemaad. Nemad on ju need, kes osalevad sõjas /.../” (N206). Lisaks tõi sama intervjueeritav argumendiks, kuidas kõik venelased ei poolda sõda, seega ka ei saa eeldada, et kõik artiklid oleksid kirjutatud ühe vaatenurga alt: “/.../ Kõik venelased ei poolda seda sõda ja et seda, seda nagu veits raske kategoriseerida, kui ainult ühte poolt valida, sest nii ukrainlaste seas on neid, kes pooldavad seda, seda ja tahavadki olla näiteks Venemaal /.../ et nagu selliseid positsiooni on ka seal olemas /.../” (N206).

---

⁴ У меня есть родственники в Украине. О том, что там происходит, говорят с начала войны, 2014 года. Геноцид.

Intervjueeritavad märkasid enim levinuid teemasid vene meedias, milleks peamiselt toodi välja: riigisisest poliikat ning Venemaa ja Ukraina sõda. Mitmed intervjueeritavad tundsid, et Vene meedia usaldusväärsust muude meediakanalite üle näitab meediallikate ning uudiste rohkus. Kuigi intervjueeritavad tõdesid, et venekeelses Eesti meedias artikliteemad kordusid, siis peamiselt eristati Vene meedia puhul rakendust *Telegram*. Üks intervjueeritavatest kommenteeris, et ka Vene meedia üldiselt on rohkem laiema haardega kui Eesti ja muude välisriikide oma: “/.../ Kõike on kajastatud rohkem. Uudiseid on ka rohkem. Ja meie maailmauudiseid on ka rohkem. Kõike on. Reaalselt on jah /.../” (N537). Antud väide kajastus mitmeid kordi, näiteks sarnaseid mõtteid väljendas ka teine intervjueeritav: “/.../ No kindlasti on nii uudised, meedia kui ka lihtsalt informatsioon on vene keeles palju nii-öelda laiem ja lihtsasti leitav /.../” (N206).

Kui 18-24 vanusegrupp põhjendas Vene meedia mittetarbimist sellega, et see on nn. “propaganda-meedia”, siis samu emotsioone tundis kaks intervjueeritavat alates 50. eluaastast ning üks intervjueeritav vanusegrupist 35-40 ka Eesti osas. Peamiseks faktoriks sai see, et Vene meediale rakendati sanktsioonid alates Venemaa agressiooni algusest. Meedia sanktsioneerimises nähti irooniat just sõnavabaduse osas, intervjueeritav kommenteeris: “/.../ Nii nagu meil on sõnavabadus, meediat piirati /.../” (M507). Vene meedia piiramine tekitas paljudes eestivenelastes kahetisi tundeid, kus intervjueeritavad tundsid, et meedia, mis väärinformatsiooni justkui propageeriks on nende riigi meedia – ehk Eesti meedia.

Kahe intervjueeritavate tsitaadid olid sisu poolest praktiliselt identsed: “/.../ Meile antakse vaid seda informatsiooni, mida me “peame” saama. Aga mida me ei soovi saada /.../”⁵ (M507). Antud tsitaat viitab Vene meedia sanktsioneerimisele, kus paljud tundsid, et Eesti kasutab seda enda informatsiooni pealesurumise eesmärgil. Sarnaseid vaateid väljendas ka teine intervjueerija, kes kommenteeris: “/.../ Nüüd peame tarbima seda, mida meile sisse söödetakse /.../”⁶ (M561). Alternatiivse meedia ehk Venemaa meedia ning Telegrami kasutamist põhjendas 40+ vanusegrupi eestivenelane sellega, et televiisorist Eesti venekeelsete uudiste või telekanalite vaatamine pole usaldusväärne ning selle asemel

---

⁵ Нам дается только та информация, которую нам «нужно» получить. Но чего мы не хотим получить.

⁶ Теперь мы вынуждены потреблять то, что нам скармливают.

kasutab ta peamiselt enda informatsioonikogumiseks internetti: “/.../ Internet on võrk maailmainformatsioonist. Seal kinni jääda ühte, no ei ole võimalik. Telekast saad ainult seda informatsiooni, mis sulle ette söödetakse. Muu pole võimalik /.../”⁷ (M507).

4.1.4 Tunnetus

Venemaa ja Ukraina sõja mõju eestivenelastele tundis üheksateist intervjueeritavat kahekümnest. Peamiseks argumendiks sai tunnetus selle osas, kuidas eestlased peale agressiooni algust eestivenelastesse suhtuvad. Erinevust märkasid ka need intervjueeritavad, kes idetifitseerisid end eestlastena ning kasutavad üheks peamiseks suhtluskeeleks eesti keelt. Intervjueeritav kommenteeris olukorda, kus vene keeles kõnelemine viis konfliktini teise eestlasega: “/.../ Oleme isaga tegelikult korra, noh, kuna ma räägin isaga vene keeles, siis ma ei mäleta, kus me olime, võib-olla kuskil keskturul või kuskil seal lähedal olime. Läksime kuhugi. Ja meil oli niisugune olukord, kus kõndisime mööda ja mingi mees jäi seisma, pööras ümber ja ütles, et minge tagasi, noh, *a la*, et minge tagasi Venemaale, et me oleme Eestis /.../” (M256). Sarnaseid olukordi väljendasid paljud intervjueeritavad, eriti vanuses 18-29, kus avalikus ruumis vene keelt rääkides, pöörduiti nende poole neid solvates või Venemaale saates: “/.../ Ma olin ise jõusaalis nädal aega tagasi, siis meil oli väga raske *set* sõbraga. Me oleme mõlemad venekeelsed, vene keelt kõnelevad eesti kodanikud /.../”, intervjueeritav selgitas, kuidas raskuse tõstmise ajal püüdsid sõbraga teineteist motiveerida, öeldes teineteisele vene keeles, et teine osapool kangi üles tõstaks ja selle maha paneks. See omakorda, viis pahameeleni: “/.../ Jõusaalis oli meie vastas kamp Eesti kutte, 4 inimest ja peale seda, kui ma nii ütlesin, siis nad ütlesid, et “kuradi venelased”. Ja midagi oli veel, et “sibulad kadude tagasi” /.../” (M254). Kõikidel intervjueeritavate väljatoodud kommentaarid olid seotud sellega, kuidas eestlased saatsid neid “tagasi” Venemaale. Nii lisas ka üks intervjueeritav: “/.../ Kuhu ma minema peaksin? Ma olen Eestis sündinud /.../” (M365).

Intervjuudest selgus, kuidas ka need kuni 29-aastased eestivenelased, kes olid kasvatatud venekeelses keskkonnas koos venekeelse kodukeelega, tundsid, et peale kodukeele ei mõjuta

---

⁷ Интернет – это сеть мировой информации. Там невозможно застрять. Через телевидение получаешь только ту информацию, которую подают. Другое невозможно.

neid otseselt vene kultuur: “/.../ Ehk siis kui rääkida justkui kultuurist tõesti, sellest, mis mentaliteeti, ega ma nagu olin kasvatatud onju vanemate poolt, siis seal oli nagu hästi segane, pigem ikkagi kui me käisime Venemaal siis ma tundsin, et ma olen erinev või ma nagu, ma ei ole täpselt samasugune nagu venelased selles mõttes, et ma olen ikkagi teisest kultuurist pärit ja mul on mingid muud harjumused ja mul on mingid muud huvid ja ma tegelikult mõtlen teistmoodi, ma räägin teistmoodi /.../ et siis seal päris klappi olnud, aga oli küll tore nagu, et kõik rääkisid minu ümber vene keeles /.../” (N283).

Lisaks tunnetusele selle osas, kuidas eestlaste suhtumine eestivenelastesse on muutunud, tõi vaid üks intervjuueeritav välja tunded selles osas, kuidas ukrainlaste tulek Eestisse ka eestivenelasi otseselt mõjutab: “/.../ Igaüks on ju iseenda eest väljas ja kui see on miski, mis otseselt mõjutab sinu toimetulekut vajaminevat raha, siis muidugi ei meeldiks see kellelegi /.../” (N318). Käesolev tsitaat kirjeldab, kuidas ukrainlaste saabumist võib tajuda rahalise ohuna, kuna vene keelt kõnelevad ukrainlased kujutavad endast otseseid konkurente venelastele tööturul.

4.1.5 Kollektiivne mälu

Kollektiivse mälu kontekstis keskendub autor monumentide eemaldamisele, kuna intervjuueeritavate arvamused jagunesid sageli seisukohale, et Vene monumentide eemaldamine ei olnud õigustatud. Samal ajal võivad eestlased tajuda, et need monumendid süvendavad mälestusi okupatsiooniaegadest.

Kollektiivse mälu puhul on oluline mõista, kuidas samad sündmused mõjutavad indiviidi kogemusi, s.t ka seda, kuidas kogukonnad ajalooliselt olulisi sündmusi määratlevad. Kuigi intervjuuküsimused ei uurinud seisukohta monumentide osas, siis paljud intervjuueeritavad nägid vajadust teema esile tuua, näidates, kuidas sõda on eestivenelasi negatiivselt mõjutanud. Monumentide eemaldamise küsimus peegeldab laiemalt konflikte kollektiivse mälu ja identiteedi vahel. Eestivenelaste jaoks võivad need monumendid esindada olulisi ajaloosündmusi ja isiklike mälestusi, mida tajutakse osana nende kultuurilisest identiteedist – seega võib nende eemaldamine tunduda otsese rünnakuna nende identiteedi ja ajaloomälu vastu. Intervjuueeritav kommenteerib: “/.../ Tartus oli ka meil oli Teise maailmasõja hukkunute monument Raadil. Ja see ei olnud lihtsalt monument, vaid seal olid ka siis

hukkunute jäänused. Ja alati siis üheksandal mail oli seal lihtsalt punaste nelkide meri sest tulid mälestama ning minu jaoks on väga vale arusaam see, kui mälestamist aetakse sassi, siis tähistamisega. Sõda sai võidetud. Ei minu jaoks on ikka üheksas mai päev, millal ma mälestan inimesi, tänu kellele mul on vabadus /... /” (N206).

Paljude eestivenelaste jaoks on need monumendid tihtipeale seotud Teise maailmasõja sündmuste ja Nõukogude Liidu võiduga, mis kujutavad nende ajaloos olulist peatükki. Intervjuudes selgus, et peamiselt käiakse monumentide juures mälestamas eelkõige ka enda esivanemaid, seega sellest on saanud osa ka pikaajalisest perekondlikust traditsioonist. Seega on monumentide eemaldamine enam kui lihtsalt füüsilise objekti eemaldamine; see loetakse kui kultuurilise ja ajaloolise identiteedi osa kustutamist. Lisaks sellele tõi ka teine intervjuueeritav välja, et enne seda käidi monumentide juures iga aasta: “/.../ Jah, iga aasta käisime perega /.../” (N416).

Minnes tagasi väiteni, et monumendid on osa kultuurilise ja ajaloolise identiteedi kustutamisest, siis mitmetest intervjuudest võis lugeda tõlgendust, et monumentide eemaldamist nähti ka tagakiusuna. Siinkohal on oluline välja tuua, et kui üks osa kogukonnast tunneb, et nende ajalugu ja identiteeti rünatakse, siis võivad süveneda kultuuridevahelised sotsiaalsed pinged: “/.../ Panid tähele, millal need monumendid maha võeti? /.../” (M507).⁸ Antud tsitaadi kontekstis on oluline keskenduda sõnale "millal", sest intervjuueeritav püüdis selle lausega selgitada, kuidas monumendid eemaldati just siis, kui tekkis sõjaline konflikt. Käesoleva tsitaadiga võib tõlgendada, kuidas mingisugused konkreetset sündmused või teemad, siinkohal monumentide eemaldamine, annavad suurt tähtsust või tähelepanu teemadele, millega muidu ei oleks tegeletud.

4.1.6. Sõprussuhted agressorriigiga

Kõikidest 40+ vanusegrupi intervjuudest selgus vaatepunkt, et intervjuueeritavad näevad lahendust selles, kui Venemaaga sõprussuhteid arendada. 35-39 vanusegrupi intervjuueeritav küsis: “/.../ Kui ta nii suur agressor on, miks me temaga siis häid suhteid ei ürita hoida?

---

⁸ Ты заметила, когда эти памятники убрали?

“/.../” (N392). Antud vanusegrupi intervjuueeritavad nägid irooniat mõttes, et Venemaad nimetatakse agressorriigiks, aga eemale hoidmise või sõprussuhete arendamise asemel “torgitakse magavat karu”. Sarnaseid vaateid väljendati ka 40+ vanusegrupist. Kui intervjuuküsimustes keskenduti julgeoleku teemale, siis üks intervjuueeritav selgitas, et tema ei muretse selle eest, et Venemaa peaks ka Eestile kallale tungima. Hirmu nähti aga rohkem Eesti poolt ning selles, et korraldatakse reservõppekogunemisi: “/.../ Mind hirmutavad need sõjaväe kogunemised /.../”⁹ (N546). Antud teguviis näitas intervjuueeritavatele, et Eesti riik on sõjaolukorras valmis, kuid sama valmisolekut ei nähtud Venemaa poole pealt. Lisaks mõistmatusele, miks Eesti arendab nn. “agressorriigiga” konflikte ning korraldatakse lisaks õppekogunemisi, siis toodi veel paralleele Ukrainaga, tõestamaks, miks Eestit ei ootaga Ukrainaga sarnane saatus: “/.../ Eestil ei ole Venemaaga sellist ajaloolist suhet nagu Ukrainal /.../”¹⁰ (M254). Käesolev tsitaat viitab Venemaa ja Ukraina “vendlusele”, mida justnimelt Venemaa kultuurilise identiteedi kontekstis tihtipeale kasutatakse. Lisaks vendlusele kajastusid vaid mõnel korral vastumeelsed argumendid Venemaa ja Ukraina vendluse või sõprussuhete osas ning peamiseks probleemiks toodi välja venelaste väärkohtlemise Ukrainas. Kuigi varasemalt väljatoodud tsitaatidest võib veel leida viiteid genotsiiditeooria väljatoomisele, siis oli vaid üks intervjuueeritav, kes otse väljendas toetust Venemaa tegevusele: “/.../ Kui fašiste peab tapma, siis see tähendab, et fašiste peab tapma /.../”¹¹ (M561).

---

⁹ Эти военные тренировки меня пугают.

¹⁰ Эстония не имеет таких исторических отношений с Россией, как Украина.

¹¹ Если фашистов надо убить, значит фашистов надо убить

4.5 Arutelu

Antud uurimistöö keskendus sellele, kas meedial on mõju kultuurilise identiteedi kujundamisel, fookuseks seati 2022. aasta alanud Venemaa ja Ukraina sõda. Töö tulemused näitasid, et kuigi eestivenelaste meediakasutusel ning nende poliitilistel seisukohtadel oli tugev seos, siis suurimaks mõjufaktoriks oli siiski see, kui kaasatud olid eelnimetatud eestivenelased Eesti kultuuri ning tegevustesse ka enne Venemaa agressiooni.

Meediakasutuse mõju kultuurilisele identiteedile kajastus peamiselt 40+ vanusegruppides. Nende vanusegruppide puhul oli mõju, mis näitas, et vene kultuuriline identiteet tugevnes meedia kasutuse tõttu, sest sõjajärgsed sanktsioonid süvendasid nende vene kultuurilist identiteeti ning tekitasid rohkem kahtlust Eesti riigi toimingute osas. See tähendab, et ka meedia, mida nad sellel perioodil tarbisid, oli Vene meedia. Siinkohal saab öelda, et selle vanusegrupi puhul oli meediakasutusel otsene mõju nende kultuurilisele identiteedile peale Venemaa agressiooni algust. Lisaks mõjule kultuurilises identiteedis oli võimalik luua seoses sotsiaalse identiteedi teooriaga, mis käsitles motivatsiooni kujundama grupiidentiteedist positiivset vaadet, mis kaitseb ka positiivset enesekontseptsiooni (Meca, Cruz, Veniegas, Allison, Santibanez, Gonzales-Backen, 106; 2023).) Intervjuudes kajastus ühtne vaade süveneva russofoobia osas, mis mõjutas ka eelnimetatud vanusegrupi enesevaadet. See tähendab, et oli võimalik luua seoseid sellega, et võeti selle meediakanali osapool, kes nende positiivset vaadet iseendast tõenäolisemalt toetas: 40+ vanusegrupi puhul oli selleks Venemaa meedia ning nende poole kalduti ka end identifitseerides. Töö tulemustes saab väita, et 18-29 vanusegrupp identifitseeris end peale Venemaa täiemahulist agressiooni eestlastena ning see väljendus nende meediakasutuses.

Kõige vähem kajastus meediakasutuse mõju 30-39 vanusegrupi puhul, mis võis peamiselt tingitud olla väiksemast intervjueeritavate arvust. Nende vaated olid sarnasemad 40+ vanusegrupile, kuid praktiliselt kõik intervjueeritavad antud vanusegrupist toetusid *Facebook*is kajastatud infole. Sellest hoolimata loeti *Facebook*'i lehel kajastuvaid allikaid, nagu venekeelne Delfi ja venekeelne Postimees. Intervjueeritavad pigem identifitseerisid end kultuurilist identiteeti arvestades venelastena, kuid olid sellest hoolimata avatud Eesti venekeelse meedia tarbimisele. Muude infoallikate lugemiseks kasutati *Telegram*

keskkonda, kus jälgiti peamiselt Vene informatsiooni. Siinkohal seos kultuurilise identiteedi ja meediakasutuse vahel on hägune ning otseseid seoseid luua ei olnud võimalik.

Sarnaselt 40+ vanusegrupile eristus selgelt 18-29 vanusegrupi trend, kus kõik intervjueeritavad, kes tarbisid vaid Vene opositsiooni või piiratud meediat, lisaks sellele välismaa ja Eesti meediat, identifitseerisid end eestlastena. Käesoleva vanusegrupi meediatarbimist mõjutas suuresti Venemaa agressioon Ukraina suhtes, mis ajendas intervjueeritavaid Vene meedia tarbimist lõpetama. See oli enamasti seotud propagandistliku informatsiooni tajumisega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöös „Eestivenelaste meediakasutuse mõju nende kultuurilisele identiteedile peale Venemaa täiemahulist agressiooni (alates 2022)” raames uuriti eestivenelaste meediakasutuse mõju nende kultuurilisele identiteedile pärast 2022. aasta Venemaa täiemahulist agressiooni. Töö jagunes kaheks peamiseks osaks: esimene osa keskendus teoreetilisele taustale, kus analüüsiti erinevaid faktoreid, mis mõjutavad eestivenelaste kultuurilist identiteeti, sealhulgas sõja mõju meediakasutamisele. Teine osa hõlmas uurimismetoodika kirjeldust ning tulemuste analüüsi. Antud töö autori arvates on oluline tänapäevaste poliitiliste toimingute vaates uurida, kuidas sõjalised konfliktid ja järgnevad sündmused mõjutavad vähemusgruppide kultuurilist identiteeti ning suhteid ümbritseva ühiskonnaga. Uurimine keskendus meediakasutuse rollile, kuna meedia on oluline kultuuriliste arusaamade kujundaja ja levitaja. Lisaks riigi päritolu on oluline määraja selles osas, mis vaatega informatsioon vähemusgruppi jõuab.

Uurimistulemused näitasid selget seost vanuse ja meediakasutuse vahel. Enamasti väljendasid 30–39-aastased negatiivset suhtumist ukrainlastesse, mida peamiselt tingis tööturu konkurents. 40+ vanuserühma esindajad identifitseerusid pigem eestlastena, ent jätkasid vene traditsioonide järgimist. Noorem vanuserühm tundis segadust oma kultuurilises identiteedis, kuid enamasti määratles end eestlastena või harva eestivenelastena.

Autor näeb märkimisväärset asjaolu, et haridustaseme ja vaadete vahel ei ilmnenud selget seost, kuna inimesed erineva haridustasemega võisid toetada nii Eestit kui ka Venemaad. Pigem eristus meediakasutus ning identifitseerimine sellest, kui tugevalt oli enne sõda omaks võetud Eesti kultuur. Tugev korrelatsioon esines selle vahel, kui hästi intervjuueritavad valdavad eesti keelt või kui suur osa nende suhtlusringkonnast on eestlased. Lisaks mõjutasid eestlaste negatiivsed väljaütlemised neid eestivenelasi, kes valdasid eesti keelt C1 tasemel.

Käesoleva töö autor näeb teema uurimise näol olulist panust arusaamisele eestivenelaste kultuurilisest identiteedist pärast Venemaa agressiooni ning selle mõjust nende positsioonile Eesti ühiskonnas. Töö autor näeb vajadust edaspidisteks uuringuteks, mis võiksid süvitsi uurida meediakasutuse ja identiteedi seoseid ning selle mõju integratsioonipoliitikale ka pärast agressiooni lõppemist ning eestikeelse hariduse käimalükkamist.

SUMMARY

In this bachelor's thesis "The impact of Estonian Russians' media use on their cultural identity after Russia's full-scale aggression (from 2022)", the impact of Estonian Russians' media use on their cultural identity after Russia's full-scale aggression in 2022 was studied. The work is divided into two main parts: the first part focuses on the theoretical background, where various factors affecting the Estonian cultural identity were analyzed, including the impact of the war on media use. The second part describes the research methodology and analysis of the results. In the opinion of the author of this work, in the current circumstances, the views of how military conflicts and subsequent events affect the cultural identities of minority groups and their relations with society are discussed. The research focused on the role of the media, as the media is a shaper and spreader of perceptions of an important cultural institution. In addition, the country of origin is an important determinant in terms of which perspective information reaches the minority group.

Research results showed a clear relationship between age and media use. Mostly paid negatively for treatment in Ukrainians aged 30-39, which was mainly due to labor market competition. The representatives of the 40+ age group identified rather as Estonians, but continued according to Russian traditions. The younger age group felt confused about their cultural identity, but inevitably defined themselves as Estonians or, rarely, Estonian Russians.

The author sees as an impression the fact that there was no clear connection between education level and views, as people with different education levels could support both Estonia and Russia. Rather, media use and identification differed from how strongly Estonian culture was taken before the war. There was a strong correlation between how well the interviewees speak Estonian or how much of their social circle is Estonian. In addition, Estonian Russians who spoke Estonian at the C1 level were affected by the fierce statements of Estonians.

The author of this work sees the important contribution of the study of the topic to the understanding of the cultural identity of Estonian Russians after the Russian aggression and its impact on their position in Estonian society. The author of the paper needs further research that could deeply investigate the relationship between media use and identity and its impact on integration policy even after the end of the aggression and the start of education in the Estonian language.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Assmann, A. (2008). Transformations between History and Memory. *Social Research*, 75(1), 49–72.
2. Baugut, P., & Scherr, S. (2019). Should the Media Be More or Less Powerful in Politics? Individual and Contextual Explanations for Politicians and Journalists. *Political Communication*, 36(1), 127–148.
<https://doi.org/10.1080/10584609.2018.1517844>
3. Condemayta Soto, P., Bauwens, J., & Smets, K. (2023). Cultural Identity Performances on Social Media: A Study of Bolivian Students. *Journalism and Media*, 4(1), Article 1. <https://doi.org/10.3390/journalmedia4010021>
4. *Eestikeelsele haridusele üleminek / Haridus- ja Teadusministeerium*. (n.d.). KÜLASTATUD 20 Mai 2024, from <https://www.hm.ee/uleminek>
5. Ehala, M. (2009). The Bronze Soldier: Identity Threat and Maintenance in Estonia. *Journal of Baltic Studies*, 40(1), 139–158.
6. Ehala, M. (2008). The birth of the Russian-speaking minority in Estonia. Eurozine, 11. September.
7. Ehrl, M. (2023). Understanding Russia’s Disinformation Narratives about Ukraine: A Ratio-Oriented Approach to Strategic Crisis Narratives. *ESSACHESS*, 16(1), 135–161. <https://doi.org/10.21409/QW1H-BD11>
8. *EU sanctions against Russia explained*. (n.d.). Retrieved 20 May 2024, from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/>
9. Huang, H., & Cruz, N. (2021). Propaganda, presumed influence, and collective protest. *Political Behavior*, 1-24.

10. *Intervjuu – Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas*. (n.d.). Retrieved 20 May 2024, from <https://samm.ut.ee/intervjuu/>
11. *Kodakondsus ja naturalisatsioon—Infogram*. (n.d.). Retrieved 20 May 2024, from <https://infogram.com/kodakondsus-ja-naturalisatsioon-1hd12yx31w7qw6k>
12. Kõresaar, E., & Jõesalu, K. (2021). Mälutööst elulooliste mälu-uuringuteni. Märkusi biograafilise kultuuriuurimise ja nõukogudejärgse Eesti mälu-uuringute seoste kohta / From Memory Work to Biographical Memory Research: Notes on the Interconnections between Biographical Research and Memory Studies Since the Post-communist Turn. *Acta Historica Tallinnensia*, 27(2), 353–377.
13. Meca, A., Cruz, B., Veniegas, T. K., Allison, K. K., Santibanez, L., & Gonzales-Backen, M. A. (2023). Cultural Identity Configurations: A Latent Profile Analysis of Ethnic/Racial and U.S. Identity Process and Content. *Journal of Youth and Adolescence*, 52(1), 105–121. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01690-6>
14. *Meedia ja infoväli—Infogram*. (n.d.). Retrieved 20 May 2024, from <https://infogram.com/meedia-ja-infovali-1hxr4zx0ymejq6y>
15. Merck, C., & Hirst, W. (2022). Distinguishing Collective Memory and History: A Community's Identity and History Are Derived From Distinct Sources. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 11. <https://doi.org/10.1037/mac0000029>
16. Öztürk, Y. (2023). Significance of localities, attraction of globalization, finding the way inbetween: Hybrid cultural identities of gay men in Turkey. *RumeliDE Journal of Language & Literature Research / RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2023(37), 1182–1208. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1405831>
17. *Rahvastik / Statistikaamet*. (n.d.). KÜLASTATUD 20 Mai 2024, <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik>

18. *Russia: Freedom in the World 2023 Country Report*. (n.d.). Freedom House.
Retrieved 20 May 2024, from <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2023>
19. Stojanovska-Stefanova, A., Atanasoski, D., & Chachorovski, Z. (2017). Influence of the Politics on Freedom of the Media. *US-China Law Review*, 14(Issue 5), 311–320.
20. Tulviste, T., Konstabel, K., & Tulviste, P. (2014). Stability and change in value consensus of ethnic Estonians and Russian-speaking minority. *International Journal of Intercultural Relations*, 39, 93-102.
21. Tuuder, A., & Vetik, R. (n.d.). *KOHALIKU IDENTITEEDI, RIIGIRAHVA IDENTITEEDI NING RUUMI KONSTRUEERIMINE NARVA NOORTE EESTIVENELASTE NÄITEL*.
22. Vihalemm, T., & Kalmus, V. (2008). Mental structures in transition culture: Differentiating patterns of identities and values in Estonia. *East European Politics and Societies*, 22(4), 901-927.
23. Vihalemm, Triin, and Anu Masso. "(Re) Construction of collective identities after the dissolution of the Soviet Union: the case of Estonia." *Nationalities Papers* 35, no. 1 (2007): 71-91.
24. Vihalemm, T., Juzefovičs, J., & Leppik, M. (2021). Identity and media-use strategies of the Estonian and Latvian Russian-speaking populations amid political crisis. In *The Russian-speaking Populations in the Post-Soviet Space* (pp. 48-70). Routledge.
25. Vetik, R. "Etniline domineerimine Eestis." 2008 (2008): 112-26.

LISAD

Lisa 1: Intervjuukavand INTERVJUUKAVAND

Intervjuu küsimused:

SISSEJUHATUS

1. Sinu kultuurilise identiteedi tunnetust arvesse võttes – kas sa identifitseerid end eestlase, venelase, eestivenelasena või hoopis kellegi neljandana?

MEEDIA

2. Millist tüüpi meediat tarbite kõige sagedamini (nt televisioon, raadio, veeb, ajalehed)?
3. Mis on teie peamised uudisteallikad ja kuidas te need valite?
4. Millised on peamised kriteeriumid, mille alusel otsustate, kas meediaallikat usaldada?
5. Millist päritolu meediat te eelistate tarbida? Miks?
6. Mil määral on teie arvates meedia mõjutanud teie arvamust Eesti ühiskonnast ja poliitikast?

VEENE MEEDIA KASUTUS NING VAADE USALDUSVÄÄRSELE ALLIKALE SÕJA KONTEKSTIS

7. Kas te olete märganud, et mõned teemad on venekeelses meedias rohkem kajastatud kui teised?
8. Millised on peamised tegurid, mis mõjutavad teie usaldust teatud meediaallikate vastu seoses Venemaa ja Ukraina sõja kajastamisega?
9. Millist päritolu meediaallikaid usaldate Venemaa ja Ukraina sõja teemal enim ja miks?
10. Millist mõju on Teie hinnangul avaldanud Venemaa ja Ukraina sõda venekeelse elanikkonna suhtumisel Eesti poliitikasse ja rahvusvahelistesse suhetesse? / (vastupidi, kuidas on mõjutanud eestikeelse elanikkonna suhtumist venelastesse?)
11. Kas Venemaa ja Ukraina sõda on mõjutanud teie enda arvamust ja hoiakuid seoses Eesti julgeolekuga?

12. Kas teie arvates on venekeelne meedia usaldusväärsem kui eestikeelne meedia seoses Venemaa ja Ukraina sõja sündmuste kajastamisega? Miks või miks mitte?

Lisa 2: Teadlik nõusoleku vorm

TEADLIKU NÕUSOLEKU VORM: Osaleja

Kui olete nõus uuringus osalema, siis palun täitke ja allkirjastage alltoodud vorm. Palun lisage oma ees- ja perekonnanime esitähed väite kõrval olevasse kastikesse, kui olete esitatud väitega nõus. Te ei pea nõustuma iga väitega.

Initsiaal
id

Kinnitan, et olen kursis uuringu eesmärgiga, olen saanud võimaluse esitada uuringu kohta küsimusi ja saanud oma küsimustele rahuldavad vastused.	
Saan aru, et osalen uuringus vabatahtlikult ja et mul on õigus igal ajal uuringus osalemisest loobuda ilma põhjendusi andmata (sel juhul kogutud andmeid ei kasutata).	
Annan nõusoleku intervjuu salvestamiseks.	
Annan loa kasutada anonüümseid tsitaate.	
Olen teadlik, kuidas mu andmeid peale uuringut käsitletakse.	
Kinnitan, et olen kursis sellega, et töö laetakse avalikult üles Tartu Ülikooli keskkonda DSpace.	

Nõustun uuringus osalemisega.

.....

Osaleja nimi

Kuupäev

Allkiri

LIHTLITSENTS

Mina, Dominika Pankova, (isikukood: 60201130840) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Eestivenelaste meediakasutuse mõju nende kultuurilisele identiteedile peale Venemaa täiemahulist agressiooni (alates 2022)” mille juhendaja on Heiko Pääbo,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.